

iKSAD
2. ULUSLARARASI
SOSYAL BİLİMLER
KONGRESİ

22-25 Kasım 2018
GAZİANTEP

KONGRE TAM METİN KİTABI

Cilt - 2

Editör
Dr. Ayşe ERKMEN
Samira KHADHRAOUI
ISBN 978-605-7923-35-6

Gaziantep Üniversitesi - Mavera Kongre Merkezi

TAM METİN KİTABI

Cilt - 2 Sayfa
506-1103

II. İKSAD ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

22-25 Kasım 2018
GAZİANTEP

Editörler

Dr. Ayşe ERKMEN
Samira KHADHRAOUI

İKSAD YAYINEVİ®

(TC. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINEVİ RUHSAT NUMARASI: 2014/31220)

TÜRKİYE

TR: +90 342 606 06 75 USA: +1 631 685 0 853

E-mail: info@iksad.com

Bu kitabın tüm hakları İKSAD Yayınevi'ne aittir.

Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.

Iksad Publications - 2018©

Yayın Tarihi: 11.12.2018

ISBN – 978-605-7923-35-6

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

II. İKSAD ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

TARİHİ VE YERİ

22-25 Kasım 2018, Gaziantep

DÜZENLEYEN KURUMLAR

İKSAD- İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği
Gaziantep Üniversitesi

KONGRE ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Ali GÜR

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Osman Erkmen

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Mustafa Latif EMEK

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Sarash KONYRBAEVA

Prof. Dr. Necati DEMİR

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Kaldygul ADILBEKOVA

Mehmet Nuri MAZICIOĞLU

KOORDİNATÖR

Samira ONTUNÇ KHADHRAOUI

YABANCI KONUŞMACILAR

Z. Sirazitdinov et.–*Başkordistan, Rusya*

Dr. Akbar Valadbigi - *Iran*

Afak Sultankızı MEHMETOVA et.- *Azerbaycan*

Нургул УТЕМИСОВА - *Kazakistan*

Wang Xiaoli – *Çin*

KONGRE DİLLERİ

Türkçe, İngilizce, Rusça

SUNUM ŞEKLİ

Sözlü Sunum

KIYÂMETİN BÜYÜK ALÂMETLERİNİN TESPİTİ VE SIRALAMASI

Fehmi Soğukoğlu

Giriş

Etimolojik köken olarak, Arapça olan kıyâmet kelimesi kalktı anlamına gelen “kâme” fiilinin masdarıdır. Bu durumda kıyâmet kelimesi orijinal dilinde kalkmak manasında kullanılır. Kur’ân-ı Kerîm’de daha çok “yevme’l-kıyâmet” terkihiyle zikredilip yetmiş âyette geçmektedir. Ancak bu ifade Arapça’da diriliş günü olarak kullanılmaktadır. Türkçe’deki kıyâmet kelimesinin Arapça karşılığı ise “el-saat”dir. Bu durumda Türkçe’de kullanılan kıyâmet kelimesinin aslı Arapça olmakla birlikte, kelime Türkçe’ye geçerken anlam değişimine uğramıştır. Kıyâmet kelimesi Türkçe’de evrendeki canlılığın son bulması ve kozmik yapının bozulması ve yok olması anlamında kullanılmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber’in beyânlarında “el-saat” olarak ifade edilen kıyâmet birçok âyet ve hadiste zikredilmektedir. Âyetlerde kıyâmetin kesin olarak kopacağı,⁴⁵ ansızın geleceği,⁴⁶ kıyâmet gününün çok şiddetli olaylara sahne olacağı,⁴⁷ yakın bir zamanda gerçekleşeceği,⁴⁸ alâmetlerinin zuhur ettiği⁴⁹ zikredilmektedir.

Âyetlerde kıyâmetin “ansızın kopacağı” ifadesinin bulunması, akıl ve nakil açısından kıyâmet öncesinde hiçbir alâmet olmayacak anlamına gelmemektedir. Bir şeyin ansızın olması vaktinin tayin edilememesiyle ilgidir. Yani kıyâmetten önce kıyâmetin kopuş vakti bilinemeyecektir. Bu hususu daha iyi anlamak için depremler örnek gösterilebilir. Günümüz teknolojiyle bir depremin zamanını tayin etmek mümkün değildir ve depremler ansızın olmaktadır. Bununla beraber depremin olacağına dair çeşitli işaretler gözlemlenebilir. Ayrıca âyetlerde kıyâmetin yakın olduğunun bildirilmesi dahi onun bir alâmeti olarak düşünülebilir. Nakil açısından Kur’ân-ı Kerîm’de alâmetlerinin zuhur ettiği⁵⁰, kıyâmetin yakınlaştığı ve ayın yarıldığı⁵¹ yer alır. Ayrıca konuyla ilgili yüzlerce hadis rivâyeti bulunmaktadır.

⁴⁵ el-Kehf 18/21: Böylece, Allah’ın va’dinin hak olduğunu ve gerçekten kıyametin, kendisinde şüphe bulunmadığını bilmeleri için (şehir halkına ve sonraki insan kuşaklarına) onları buldurmuş olduk. (Onları görenler) Kendi aralarında durumlarını tartışıyorlardı, (bir kısmı) dedi ki: "Onların üstüne bir bina inşa edin, Rableri onları daha iyi bilir." Onların işine galip gelen (sözleri geçen)ler ise: "Üstlerine mutlaka bir mescid yapmalıyız" dediler.

⁴⁶ A’raf/187: Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi ancak Rabbimin katındadır. Onu vaktinde ancak O (Allah) ortaya çıkaracaktır. O göklere de, yere de ağır basmıştır. O, size ancak ansızın gelecektir.” Sanki senin ondan haberin varmış gibi sana soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi sadece Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmiyorlar.”

⁴⁷ Hac 22/1: Ey İnsanlar! Rabbinizden sakının, muhakkak ki kıyâmet sarsıntısı büyük bir şeydir.

⁴⁸ el-Ahzâb 33/63: Sana kıyametin vaktini soruyorlar, De ki: Onun ilmi Rabbimin katındadır. Kim bilir belki kıyâmet vakti yakındır.

⁴⁹ Muhammed 47/18: Artık onlar, kıyamet saatinin kendilerine apansız gelmesinden başkasını mı gözlüyorlar? İşte onun işaretleri gelmiştir. Fakat kendilerine geldikten sonra öğüt alıp düşünmeleri onlara neyi sağlar?

⁵⁰ Muhammed 47/18.

⁵¹ el-Kamer 54/1.

Kur’ân-ı Kerîm’de kıyâmet alâmetlerinin neler olduğu sırasıyla zikredilmez. Bununla birlikte hadisler ışığında Kur’ân-ı Kerîm’deki bazı olayların aynı zamanda kıyâmet alâmeti olduğu anlaşılmaktadır. Ye’cüc ve Me’cüc,⁵² Dâbbetü’l-arz⁵³, İnşikâk-ı kamer⁵⁴ ve Duhân⁵⁵ bunlardandır. İnşikâk-ı kamerin Hz. Peygamber döneminde olduğu düşünüldüğünde Ye’cüc ve Me’cüc, Dâbbetü’l-arz ve Duhân’ı kıyâmetten önce vuku bulacak Kur’ân-ı Kerîm’de geçen hadiseler olarak kaydedebiliriz.

Kıyâmetin Büyük Alâmetlerinin Tespiti

Kıyâmet alâmetlerinin küçük-büyük ayrımı Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber’in beyanlarında açıkça zikredilmez. Bu ayrım hadislere dayanılarak ulema tarafından yapılmıştır. Bu ayrımın yapılmasındaki kriterin ne olduğu hususunda ihtilaf bulunmakla birlikte, bu kriterin bizzat Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî’nin Hz. Peygamber’den naklettiği şu hadis olduğu anlaşılmaktadır:

“Aramızda (bir konuyu) müzakere ederken Resulullah çıkageldi: “Neyi müzakere ediyorsunuz?”, diye sordu. “Kıyameti” diye cevap verdik. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “On alamet görmeden kıyamet kopmayacaktır. Duhân; Deccâl; Dâbbe; Güneşin batıdan doğması; Hz. İsâ’nın nüzülü; Yecüc ve Mecüc; doğuda, batıda ve arap yarımadasında yerin batması; Yemen’den çıkacak olan ateş ki, insanları mahşerlerine toplayacaktır.”⁵⁶

Hadisteki “On alamet görmeden kıyamet kopmayacaktır” ifadesi bu rivâyette geçen unsurların kıyâmetin büyük alâmetleri olarak kaydedilmesine olanak tanımıştır ki bunun yerinde olduğu görülmektedir. Bu alâmetlerin dışında Hz. Peygamber’den rivâyet olunmuş onlarca kıyâmet alâmeti de bulunmaktadır. Ancak bunlar münferit şekilde zikredilmiştir. Söz gelimi Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. “İlim ortadan kalkıncaya kadar kıyâmet kopmaz.”⁵⁷ Bir başka rivâyette “Sizin aranızda mal çoğalmadan kıyâmet kopmaz.”⁵⁸ Şu olmadıkça kıyâmet kopmaz lafzıyla zikredilen pek çok rivâyet bulunmaktadır. Ayrıca bu on alâmetten bazıları Kur’ân-ı Kerîm’de ismen zikredilmektedir.

Kıyâmetin büyük alâmetleri bu hadiste geçen hususlar olduğunun tespiti yapıldıktan sonra aynı unsurların yer aldığı diğer hadisler de konumuzla ilgili önem kazanmaktadır. Hz. Peygamber’in yukarıdaki alâmetlerin çoğunu zikrettiği ikinci bir rivâyette şu şekildedir: “Altı şey gelmeden amellere acede ediniz! Güneşin batıdan doğuşu, duhan, Dabbetül-Arz, Deccal,

⁵² el-Enbiyâ 21/96: “Ye’cüc ve Me’cüc (ün sedleri) açıldığında, onlar her bir tepeden akın ederler”

⁵³ el-Neml 27/82: “O söz, başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir Dabbe çıkarırız; o da, insanların bizim ayetlerimize kesin bir bilgiyle inanmadıklarını onlara söyler.

⁵⁴ el-Kamer 54/1: Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı.

⁵⁵ el-Duhân 44/10: “Gökyüzünün apaçık bir duman getireceği günü gözetle”

⁵⁶ Müslim, Fitneler ve Kıyâmet Alâmetleri Kitabı, 39.

⁵⁷ Buhari, İstiskâ, 26.

⁵⁸ Buhari, Zekât Kitabı, 8.

ölüm ve kıyamet günü.”⁵⁹ Aynı alâmetler çeşitli rivâyetlerde münferit veya birkaç alâmet şeklinde de aktarılmaktadır. Ulemanın bunu dikkate alarak kıyâmetin on büyük alâmetini Huzeyfe b. Esîd’in rivâyeti üzerinden tespit ettiği anlaşılmaktadır.

Kıyâmetin Büyük Alâmetlerinin Sıralaması

Kıyâmetin on büyük alâmetinin kaynağının Huzeyfe b. Esîd’in rivâyet ettiği hadistir. İlgili rivâyeti; Müslim, iki ayrı tarikten, Tirmizi, Ebû Davud, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve diğer muhaddisler kitaplarına almışlardır. Ancak rivâyetlerde aynı sıralamanın olmadığı görülmektedir. Bu durumda rivâyetler arasında daha güçlü olduğu düşünülen Müslim’in rivâyeti esas alınabilir, ancak o da iki ayrı yoldan yine farklı sıralamalarla aynı hadisi rivâyet etmiştir. Rivâyetlerdeki sıralamalar şu şekildedir.

Müslim: Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî’den

1. Duhan
2. Deccâl
3. Dabbe
4. Güneşin batıdan doğuşu
5. Hz. İsa’nın nüzulu
6. Ye’cüc ve Me’cüc
7. Doğuda yere batış
8. Batıda yere batış
9. Arap yarımadasında yere batış
10. Yemenden bir ateş çıkması

Müslim: Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî’den

1. Doğuda yere batış
2. Batıda yere batış
3. Arap yarımadasında yere batış
4. Duhan
5. Deccâl
6. Dabbe
7. Ye’cüc ve Me’cüc
8. Güneşin batıdan doğuşu
9. Yemenden bir ateş çıkması
10. Hz. İsa’nın nüzulu

Tirmizi: Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî’den

1. Güneşin batıdan doğuşu
2. Ye’cüc ve Me’cüc
3. Dabbe
4. Doğuda yere batış
5. Batıda yere batış
6. Arap yarımadasında yere batış
7. Yemenden bir ateş çıkması
8. Duhan
9. Deccâl
10. Hz. İsa’nın nüzulu

Ebû Davud: Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî’den

1. Güneşin batıdan doğuşu
2. Dabbe
3. Ye’cüc ve Me’cüc
4. Deccâl
5. Hz. İsa’nın nüzulu
6. Duhan
7. Doğuda yere batış
8. Batıda yere batış
9. Arap yarımadasında yere batış
10. Yemenden bir ateş çıkması

İbn Mâce: Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî

1. Güneşin batıdan doğuşu
2. Deccâl
3. Duhan
4. Dabbe
5. Ye’cüc ve Me’cüc
6. Hz. İsa’nın nüzulu
7. Doğuda yere batış
8. Batıda yere batış
9. Arap yarımadasında yere batış
10. Yemenden bir ateş çıkması

Ahmed b. Hanbel: Huzeyfe b. Esîd el-Gifârî

1. Duhan
2. Deccâl
3. Dabbe
4. Güneşin batıdan doğuşu
5. Hz. İsa’nın nüzulu
6. Ye’cüc ve Me’cüc
7. Doğuda yere batış
8. Batıda yere batış
9. Arap yarımadasında yere batış
10. Yemenden bir ateş çıkması

⁵⁹ Müslim, Fitne ve Kıyamet Alâmetleri Kitabı, 128.

Huzeyfe b. Esîd rivâyetindeki sıralama muhaddisler tarafından farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Ancak aynı olsaydı dahi alâmetler arasındaki atfin “vav” harfiyle yapılmış olması sebebiyle, alâmetlerin olayların meydana geliş sıralaması ile yapıldığı hususu ihtilaflı kalacaktı.

“Altı şey gelmeden amellerde acele ediniz” rivâyeti ise farklı sahabîlerden nakledilmiştir.

Müslim: Ebû Hureyre’den veya atfiyla

1. Güneşin batıdan doğuşu
2. Duhan
3. Deccal
4. Dâbbe
5. Ölüm
6. Kıyamet

Müslim: Ebu Hureyre’den ve atfiyla

1. Deccâl
2. Duhan
3. Dâbbe
4. Güneşin batıdan doğuşu
5. Ölüm
6. Kıyamet

Ahmed b. Hanbel: Ebu Hureyre’den ve atfiyla

1. Güneşin batıdan doğuşu
2. Deccâl
3. Duhan
4. Dâbbe
5. Ölüm
6. Kıyamet

İbn Mâce: Enes b. Mâlik’ten ve atfiyla

1. Güneşin batıdan doğuşu
2. Duhan
3. Dâbbe
4. Deccal
5. Ölüm
6. Kıyamet

“Altı şey gelmeden önce” hadisindeki sıralamaların da Huzeyfe b. Esîd hadisinde olduğu gibi değişik şekillerde rivâyet edildiği görülmektedir. Ayrıca İmam Müslim’in rivâyetinde yer alan alâmetler arasındaki atfin “veya” şeklinde olması zikredilen hususların oluş sırasına göre yapılmadığını da düşündürmektedir.

Hadislerin farklı sıralamalar içermesi ve alâmetler arasındaki atfin “vav” veya “ev” ile yapılmış olması sebebiyle, bu iki hadis üzerinden sıralama tespiti yapmak mümkün görülmemektedir.

Kıyâmet alâmetleriyle ilgili sıralama bildiren bazı hadisler de vardır. Ancak bu rivâyetlerde on alâmet veya alâmetlerin çoğu bir bütün olarak yer almamaktadır. Enes b. Mâlik’ten gelen bir rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Kıyâmetin ilk alâmeti insanları doğudan batıya sürükleyen bir ateştir.”⁶⁰ Bu rivâyetteki “ilk alâmet” ifadesi ve hadisin Buharî tarafından aktarılması önemlidir.

Hadislerde sıralaması belirtilen bir başka alâmet Huzeyfe b. Esîd’in rivâyetinde “alâmetlerin sonuncusu” şeklinde ifade edilmektedir. Buna göre alâmetlerin sonuncusu “İnsanları mahşerine sürükleyecek Yemen’den çıkacak bir ateş”tir.

⁶⁰ Buhari, Nebîler Kitabı, 2.

İlk alâmet olarak anlatılan ifadeyle son alâmet olarak aktarılan ifadedeki benzerlik ulemanın dikkatinden kaçmamış ve konuyla ilgili ihtilaf oluşmuştur. Nitekim Enes b. Mâlik'in rivâyetindeki ateşin Huzeyfe b. Esîd'in rivâyetindeki hadis olması durumunda hadisler arasında bir tearuz oluşmaktadır. İbn Hacer bu konuda şunları kaydeder:

“Bu hadis (Huzeyfe'nin hadisi) Enes'in hadisine zahiri açıdan aykırılık teşkil etmektedir. Nitekim onda (Enes'in rivâyeti) ilk kıyâmet alâmeti “insanları doğudan batıya doğru sürükleyen bir ateş” ifadeleri yer alırken, bu rivâyette aynı husus en son alâmet olarak kaydedilmiştir. Bu iki hadisin şu şekilde bir araya getirilmesi mümkündür: Ateş'in son alâmet oluşu diğer on alâmetin en sonuncusu olması yönüyledir. İlk oluşu ise kendisinden sonra Dünyevî olayların olmayacağı yönüyledir.⁶¹

Ebû Umâme'den nakledilen “Âyetlerin ilki Güneşin batıdan doğmasıdır.” şeklindeki rivâyette de sıralama bilgisi yer almaktadır. Aynı rivâyet Abdullah b. Amr'dan şu şekilde aktarılmıştır: “İlk çıkacak kıyamet alâmeti güneşin battığı yerden doğmasıdır ve kuşluk zamanı insanların üzerine dabbenin çıkmasıdır. Hangisi arkadaşından önce çıkarsa, öteki de hemen onun izinde olacaktır.”⁶²

Sıralama bildiren bir başka rivâyet ise müfessirler tarafından Huzeyfe b. Yemân'dan nakledilen “Alâmetlerin ilki duhandır ve Hz. İsa'nın inişidir ve Aden'in derinliklerinden çıkıp insanları mahşerine götüren ateştir.”⁶³ ifadesidir. Ancak aynı rivâyet “Alâmetlerin ilki Deccâldır ve Hz. İsa'nın inişidir ve Aden'in derinliklerinden çıkıp insanları mahşerine götüren ateştir ve Duhan'dır” şeklinde de aktarılmıştır. Bu rivâyet İbn Cerîr yoluyla aktarılmaktadır. Diğer müfessirler hadisi ondan almasına rağmen bazılarında ilki Duhan, bazılarında ilki Deccal olarak geçmektedir.⁶⁴ Bunun sebebinin nüshalar arasındaki farklılık olduğu söylenebilir.

Sıralama bildiren bir diğer hadis ise Ebû Mâlik el-Eş'arî'den aktarılan ““Rabbimiz sizi üç hususta uyarmıştır. Duman, ki o Mümin'i nezle olmuşçasına etkilerken; Kâfirin içine girerek vücudunun her deliğinden çıkacak şekilde etkiler. İkincisi dabbedir. Üçüncüsü ise Deccaldır.”⁶⁵ rivâyetidir. Bu rivâyetten Duhan, Dâbbe ve Deccâl olaylarının birbiri ardınca olacağı anlaşılabilir. Nitekim hadisteki ifadeler sıralama bildirmektedir. Bu durumda rivâyet, bu üçü arasındaki bir sıralama bilgisi olarak kaydedilebilir.

Alâmetlerin sıralamasının tespiti açısından önemli bir husus da Güneşin batıdan doğuşu olayının tövbe kapısını kapatacağı yönündeki rivâyetlerdir. Nitekim tövbe kapısının kapanmasının akabinde îman etmenin kıymeti olmayacaktır. Bu duruma şu âyet delil gösterilir: “Onlar, kendilerine meleklerin gelmesini mi, ya da Rabbinin gelmesini mi veya Rabbinin bazı ayetlerinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabbinin ayetlerinden bazılarının

⁶¹ İbn Hacer Askalânî, Fethü'l-Bârî, (Beyrut: Dârü'l-marife), 13:82.

⁶² Müslim, Fitneler ve Kıyâmet Alâmetleri Kitabı, 39.

⁶³ Fahreddin Râzi, Mefâtihu'l-gayb, (Beyrut: Dârü'l-fikr, 1981) 27:243.

⁶⁴ İbn Cerîr Taberî, *Câmiü'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*, (Dimeşk: Müessesetü'r-risâle, 2000), 18:526.

⁶⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, hicri 1404), 3:332.

geleceği gün, daha önce iman etmemişse veya imanıyla bir hayır kazanmamışsa hiç kimseye imanı yarar sağlamaz. De ki: Bekleyin, biz de şüphesiz beklemekteyiz.”⁶⁶ Âyette geçen “Rabbinin ayetlerinden bazılarının gelmesi” birçok müfessir tarafından Güneş’in batıdan doğuşu olarak yorumlanmıştır.

Tövbe kapısının kapanmasıyla ilgili rivâyetler incelendiğinde bazı rivâyetlerde Güneş’in batıdan doğuşunun yanında, Deccâl ve Dâbbe’nin çıkışının da yer aldığı görülmektedir. Güneş’in batıdan doğuşuyla, Dâbbe’nin başka rivâyetlerde eşzamanlı veya peşi sıra çıkacağı bildirilmektedir. Deccâl’in ise Hz. İsa zamanında olacağına dair birçok rivâyet bulunduğundan Güneş’in batıdan doğuşundan önce olacağı tespit edilebilir. Son tahlilde rivâyetlerin çoğunluğu tövbe kapısının kapanmasıyla Güneş’in batıdan doğuşu arasında bağlantı kurmaktadır.

Duhan, Deccâl ve Hz. İsa’nın nüzülü olaylarıyla ilgili aktarımlardan, bu hadiselerin cereyan ettiği dönemde henüz iman etmenin mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Ye’cüc ve Me’cüc olayının da Hz. İsa zamanında olacağı çeşitli rivayetlerde zikredilir. Abdullah b. Amr’a dayandırılan rivâyete göre Dabbe ile Güneş’in batıdan doğuşu peş peşe gerçekleşecektir ancak hangisinin daha önce olacağı belirtilmemiştir. Bununla birlikte, Eş’arî’nin rivâyeti de değerlendirildiğinde Dâbbe’nin Deccâl’in çıkışının öncesinde olacağı düşünülebilir. Üç yerde yere batış olayının ise Güneş’in batıdan doğuşundan önce mi sonra mı olacağı hususu net değildir.

Sonuç:

Bu çalışmada âhir zamanla ilgili rivâyetler üzerinden kıyâmetin büyük alâmetlerinin tespiti ve bunların sıralaması yapılmaya gayret edilmiş olup, bu haberlerin Hz. Peygamber’e isnâdının imkânı konu dışı bırakılmıştır.

Büyük kıyâmet alâmetleri olarak literatüre giren on olay, hadislerde geçen, “Şu on hadise vuku bulmadan kıyâmet kopmayacaktır” şeklindeki rivâyete dayanmaktadır. Bu ve benzeri rivâyetlerde geçen alâmetlere istinaden net bir sıralama ortaya çıkmadığı söylenebilir. Bununla birlikte bazı alâmetlerin diğerlerinden önce olduğu hususu, bu rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Konu hakkında aktarılan rivâyetler bir arada düşünüldüğünde; Güneş’in batıdan doğuşu kıyâmet alâmetleri arasında önemli bir ayraç olduğu görülmektedir. İlk alâmetin insanları doğudan batıya göç etmesine sebep olacağı, son alâmetin ise Yemen’de bir ateşin ortaya çıkıp insanları mahşerine götüreceği anlaşılmaktadır.

Duhan, Deccâl, Hz. İsa’nın nüzülü ve Ye’cüc ve Me’cüc hadiselerinin, Güneş’in batıdan doğuşundan önce olacağı tespit edilebilir. Yere batma hadiselerinin zamanlamasıyla ilgili ise net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Dâbbe’nin ise Güneş’in batıdan doğuşuna müteakip olacağı da düşünülebilir, Duhan’dan sonra ikinci alâmet olarak da tercih edilebilir. Bir rivâyette Dâbbe’yle ilgili; üç defa ortaya çıkışının olacağı da aktarılmaktadır. Bu durumda üç yerde yere batış olayı gibi, Dâbbe’nin de tasnif dışı bırakılması uygun olacaktır.

⁶⁶ el-En’âm 6/158.

Üç yerde, yere batma hadisesi ve Dâbbe olayını hariç tutacak olursak, on alamet arasında, şu şekilde bir sıralamanın yapılması uygun görülmektedir: “1- Duhan, 2- Deccal, 3- Hz. İsa'nın nüzulü, 4- Ye'cüc ve Me'cüc, 5- Güneşin batıdan doğuşu ve 6- Yemen'den bir ateşin çıkışı”.